

Bazsó Zoltán

Egy hungarológiai speciálkollégium összefoglaló értékelése

A külföldi munkavégzés során állandóan újabb meg újabb feladatokat kell megoldani a hungarológus lektornak, a magyar nyelvi képzés hatékonyságának növelése érdekében. Az elmúlt időszakban, a nemzetközi és hazai változások tükrében, az átlagos munkavégzést meghaladó tevékenységre került sor a lektori tevékenység különböző területein.

Az utóbbi évek folyamatos változásai a Moszkvai Lomonoszov Egyetemen is nyomon követhetők. A Bölcsészettudományi Karon 1990-ben jött létre a Finnugor Filológiai Tanszék, melynek hungarológiai munkálataiba jómagam is bekapcsolódtam, a következő tanévtől kezdődően.

A moszkvai hallgatók magyarságképének változásairól már 1992-ben előadást tartottam Budapesten¹, majd – felkérésre – elemzést írtam az új tanterv létrehozásával kapcsolatos szakmai - oktatási kérdésekről.² A múlt év nyarán pedig a moszkvai egyetemi nyelvi képzésben hosszú ideig használatos magyar nyelvkönyv szakmódszertani értékeléséről tartottam előadást a lektori konferencián.³

A jelen dolgozatom témájával kapcsolatos néhány részterületről ugyancsak véleményt nyilvánítottam már az idei, áprilisban megrendezett IV. Országos Alkalmazott nyelvészeti Konferencia keretében.⁴ Mostani összefoglaló értékelésemben tehát csak a legfontosabbnak tartott tényezőkre térnek ki, természetesen azért utalva a megértéshez szükséges – előzetesen már közölt – összefüggésekre.

Nos, egy tanszéki értekezleten ajánlottam fel, hogy szívesen tanítanám – speciálkollégiumként – a magyar szakos hallgatóknak, magyar nyelvű fordítás alapján, a finn népi eposzt, a Kalevalát.

Miért került sor erre, az egyébként lelkesen fogadott bejelentésre? Hiszen logikus és ideális lehetne az az elképzelés, hogy – a „kibocsátást” tekintve – lényegében „kétnyelvű” tanszéken az odatartozó (eltérő, tehát „harmadik”), orosz anyanyelvű diákok magyar és finn nyelven egyaránt folytassanak szaktárgyi tanulmányokat! – A valóság viszont nem ilyen egyértelmű képet mutat: a mi hallgatóink ugyanis egyszakos képzésben vesznek részt. Ez a gyakorlatban azt jelenti, hogy az adott évfolyam 2 csoportból áll: az egyik finn, a másik pedig magyar szakos egyetemistákból tevődik össze. (Mindezt még csak bonyolítja, hogy egy ilyen csoport a második évfolyamon nyelvész vagy irodalmár lesz, tehát további 2 részre válik, bizonyos tantárgyak esetében.)

Mindezek alapján, ha megvizsgáljuk a két „fő” szak tantervi összekapcsolásának konkrét lehetőségeit, kiderül: viszonylag csekély számú megoldás adódik a nyelviileg eltérő tananyagok „átoktatására”. – Nyilvánvaló, csak a másik nyelv tanítása, tanulása tűnik a közvetlenül járható útnak: a finn szakos hallgatók magyarórákra járjanak, a magyarosok pedig a finn nyelvet igyekezzenek elsajátítani! (tekintsünk el esetünkben attól a problémától, hogy az orosz nyelven oktatót – nagyszámú – különböző más tantárgyakat is kapcsoljunk ebbe a témakörbe!)

Az igényes szakember azonban nem elégedhet meg egy ilyen „kényszerpálya” adta kizárólagos képzési lehetőséggel. Éppen ezért javasoltam „A Kalevala, magyar fordításban” speciálkollégium meghirdetését hallgatóim számára. Természetesen nemcsak a tanszéki „átoktatás” kérdésének – az egyik lehetséges – megoldása volt a célom. A hallgatók szókincsét, kifejezőmódját is szélesíteni, csiszolni kívántam – a mindennapi oktatási tapasztalatok alapján. Ugyanakkor a magyarországi részképzésre történő felkészülés egyik „állomásának” tekinthették diákjaim a foglalkozásokat: előzetesen ugyanis kikértem véleményüket a „szpeckursz” témaválasztásának, feldolgozásának különböző lehetséges megoldásairól. Ekkor értesültem már arról, hogy a „Folklór” tantárgy keretében – orosz nyelven – tanítványaim korábban elég részletesen foglalkoztak a Kalevalával, és így alapvető ismeretekkel rendelkeztek az irodalmi művel kapcsolatosan.

Ahogy lenni szokott ilyen esetben, az adott időpontban éppen sehol sem lehetett Kalevalát kapni. Viszont így nem kellett magammal azon vitatkozni, hogy Nagy Kálmán vagy Rácz István fordításából tanítsak. Saját tulajdonomban ugyanis legalább rendelkezésemre állt az „alaplíra”, amelyről Varga Domokos – a másik két, ugyancsak kitűnő alkotással összevetve – a következőket írta: „Vikár Béláé a legmivesebb: nemcsak alliterációkkal él, hanem a sorok végére is rímeket illeszt. Valósággal cseng-bong.”⁵ Az 1944-es kiadás ráadásul Gulyás Pál értékes tanulmányát is magába foglalja.⁶ Elsősorban ennek alapján készítettem el a speciálkollégium foglalkozásainak tervezetét. (Sokat tanultam a felkészülés közben Korompay Bertalan: A Kalevala keletkezése című tanulmányából is.)⁷

A Nemzetközi Hungarológiai Központ támogatásának eredményeként sikerült néhány oktatási példányt biztosítani hallgatóim számára (egy újabb kiadású, de ugyancsak szöveghű Vikár-fordítás nyomán). Sikerült tehát megvalósítanom alapvető elképzelésemet, hogy mindenképpen magyar nyelvű változat alapján végezzük tevékenységünket.

Az igen alapos előkészítő munka ellenére sem volt egyszerű dolog a foglalkozások beindítása. Szorgalmas kollégáim ugyanis még további 2 irodalmi meg 3 nyelvészeti +1 fakultatív témát hirdettek meg a szemeszter

elején (az összesen 7 témakörből, ráadásul, 4 csak a magyar szakosokra vonatkozott!). A magyarázat persze elég egyszerű: az új rendszerben minden októnak, félévente indítani kell egy „szpeckursz”-t vagy egy „szpecszeminar”-t – a hallgatóknak pedig kötelező elvégezni egyet-egyét.

Nálam az előkészítés megfelelőnek bizonyult: sikerült elkezdni, majd rendben megtartani a foglalkozásokat. A bevezető órák után már elsősorban deduktív módszerrel tanítottam. A hallgatók megkapták a soron következő témát, a runókkal, majd otthon, egy hét alatt, önállóan fel kellett dolgozni mindenkinek az adott részegységet: szóban vagy írásban megoldva a feladatot, amelyet azután közösen megbeszéltünk a következő foglalkozásokon.

A legnépszerűbb témakörök a következők voltak: A Kalevala keletkezése – A Kalevala mesevilága – A Csodamalom, a Szampó –, de érdekes fogalmazásokat készítettek a hallgatók „Az én legkedvesebb szereplőm a Kalevalában” témáról is. (A szerkezettel, a verseléssel kapcsolatos kérdések iránt lényegesen kisebb érdeklődés nyilvánult meg.) Természetesen, a speciálkollégium jellegénél fogva, elsősorban a hallgatók számára vonzóbb részegységekkel foglalkoztunk, a szókincs gyarapítása, a beszédképesség növelése érdekében.

A ténytudás kedvéért hadd ismertessem az 1994. március 18-i házi feladat egyik megoldását, az eredeti, szó szerinti tartalommal (a téma: A legkedvesebb szereplőm”):

„A Kalevalában a harmincegyedik énektől a harminchetedik énekig Kullervoól van szó. Ez az én legkedvesebb szereplőm. Kullervo, feltétlenül romantikus személy, azért nagyon tetszik nekem. Nekem a romantikus irodalom a gyengém. Lehet mondani, hogy a Kalevala teljes egészében egy romantikus mű. És ez nem különös, mert E. Lönnrot, a Kalevala összeállítója, romantikus költő volt.” A Kalevala megjelent Finnországban a romanticizmus időszakában (1835 - az első kiadás).

Kullervo fiatal és szép fiú volt. Fiatalság és szépség - a romanticizmus attribútumai. A Kalevala szövegében lehet olvasni: „Kullervo, Kalervo-magzat, A kékkapcás Ukko-fí, Szőke hajjal ékeskedő, bőrcipővel büszkélkedő...” Kék és szőke - a romanticizmus szimbólumai.

A szereplő magányos gyermekkorától nagyon szerencsétlen. Az életében sok tévedése volt. De a legnagyobb tévedése az volt, hogy elcsábította az ismeretlen nőtestvérét. Azután a szenvedő Kullervo véget akar vetni életének. A harmincötödik énekben vannak ilyen szavai: „Oh inségi életemnek, Oh félelmi bús fejemnek, Hogy saját hugommal háltam, Szülöm szültét meggyaláztam! ... Jobb lett volna meg se lennem, Nem születnem, felse nőnöm, E világra nem vetődnöm, Föld színére sohse jönnöm: A halál is rosszul tette, A kórság is elvétette, Hogy engemet meg nem rontott, Másod éjjel meg nem fojtott!”

Végül a mindenki által megvetett Kullervo véget vetett az életének. Azt hiszem, ez volt az egyetlen és a legjobb kiút a helyzetéből. (De ezzel a megoldással Bazsó tanár úr nem ért egyet.)”

– Voltak persze némileg vidámabb fogalmazások is. Mindenesetre az érdekesnek, hangulatosnak minősített óráknak köszönhetően – a szemeszter végén a résztvevő diákok önként jelentkeztek, hogy vizsgálzassanak „A Kalevala, magyar fordításban” speciálkollégium anyagából. A mutatott érdeklődés, lelkesedés alapján nem volt meglepő a hallgatók kitűnő vizsgaeredménye.

Mindezek alapján megállapítható, hogy egy ilyen, több nyelvvel kontaktusban lévő, ugyanakkor a szókincset, a beszédképességet fejlesztő, speciális témára alapozott hungarológiai képzési megoldás – jelentős mértékben alkalmas a külföldi egyetemi tanszéken magyar nyelvi tanulmányokat folytató hallgatók tudásszintjének a növelésére.

Irodalom

1. Dr. Bazsó Zoltán: *A moszkvai hallgatók magyarságképének jellegzetességei – a közelmúlt változásainak tükrében*. Előadás a II. Nemzetközi Hungarológiai-oktatási Konferencián. Budapest, 1992. (Kéziratban).
2. Dr. Bazsó Zoltán: *Új tanterv a finnugor filológiai képzésben*. Budapest, 1993. NHK, HUNGAROLÓGIA- I. 136-141. p.
3. Dr. Bazsó Zoltán: *A „Szj Enikő: Magyar nyelvkönyv” c. tankönyv módszertani értékelése az oktatási gyakorlat szemszögéből*. Előadás a külföldi vendégoktatók 1993. évi konferenciáján. Budapest, 1993. (Kéziratban).
4. Dr. Bazsó Zoltán: *A magyar és a finn szakos képzés tantervi összekapcsolásának egy gyakorlati megoldási formája – a Moszkvai Lomonoszov Egyetemen*. Előadás a IV. Országos Alkalmazott Nyelvészeti Konferencián. Budapest, 1994. (Publikálás alatt).
5. Varga Domokos: *Finn testvéreink*. Kozmosz Könyvek Budapest, 1982. 66. p.
6. *Kalevala, a finn nemzeti hősköltemény*. Finn eredetiből fordította Vikár Béla. Gulyás Pál tanulmányával. Budapest, 1994. Magyar Élet Kiadása (Püski Sándor).

7. Korompay Bertalan: *Finn nyomokon*. Folklor, néprajz, irodalom. I. -II. kötet. A szerző saját kiadása. Budapest, 1989. 17-46. p.